

Ģederts Eliass

Latviešu glezniecības vecmeistara Ģederta Eliasa (1887–1975) dzīve un daiļrade ir kā krāšņa, rakstaina sega, kurā katram pavedienam ir sava nozīme. Bērnībā vecāku ieaudzinātais darba tikums, alkas pēc zināšanām un skaistuma izpratne bija stabils pamats visai mākslinieka turpmākajai dzīvei, kas aizritēja revolūciju, pasaules karu un okupāciju iespaidā. Īpašas saites mākslinieku saistīja ar vecākiem, brāļiem, māsu un dzimtajām mājām „Zilēniem”. Dažādos daiļrades periodos gleznotajos darbos atrodami ar īpašu pietāti radītie tuvinieku portreti un simtiem „Zilēnu” ainavu. Ģ. Eliass dzīvē un mākslā nogāja garu ceļu no Jelgavas apriņķa Platones pagasta „Zilēniem” līdz Parīzes Monmartrai, akadēmisko izglītību ieguva Briselē, iepazīna Eiropas lielākās mākslas krātuves (dažās no tām nonāca arī viņa darbi) saņēma gan Latvijas, gan ārvalstu apbalvojumus, vienmēr palikdams uzticīgs Latvijai un mākslai.

Ģ. Eliasa daiļrade aptver ļoti plašu laika periodu – no 20. gadsimta sākuma līdz pat 70. gadiem. Viņa darbos atspoguļojas Eiropas 20. gadsimta glezniecībai raksturīgās iezīmes. Vairāk nekā 1000 eļļas gleznu, simtiem akvareļu un pasteļu, tūkstošiem zīmējumu, raksti par dažādiem mākslas jautājumiem – tāds ir Ģ. Eliasa atstātais radošais mantojums, kura lielākā daļa glabājas Ģ. Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejā (www.jvmm.lv).

Lielu daļu mūža (no 1925. līdz 1953. gadam ar pārtraukumu vācu okupācijas laikā) Ģ. Eliass nostrādāja Latvijas Mākslas akadēmijā – vispirms par Akta gleznošanas klases vadītāju, pēc tam par Figūrālās meistardarbnīcas vadītāju. Vairāk nekā 10 gadus (1927–1940) līdztekus profesora darbam Latvijas Mākslas akadēmijā mākslinieks strādāja enciklopēdiskajā izdevumā „Latviešu konversācijas vārdnīca”, rakstīdams un rediģēdams rakstus par visdažādākajiem mākslas jautājumiem. Viņa aktīvākais laiks glezniecībā bija pēc Briseles Karaliskās mākslas akadēmijas beigšanas un mācībām Parīzē – no 1913. gada līdz 20. gadsimta 40. gadiem. 50. gadu otrajā pusē Ģ. Eliass daudz gleznoja pasteļus. Lielākoties tie bija ikdienas Jūrmalas braucienu laikā vilcienā nolūkotu interesantu cilvēku portreti. 50. gadu beigās Ģ. Eliass strādāja pie gleznas „1905. gads”, kam ir vairāki varianti (gan eļļas, gan pastelgleznojumi). Tās bija atmiņas par jaunību, arī veltījums draugiem un 1905. gada revolūcijas laika cīņu biedriem. Būdams jau cienījamā vecumā, mākslinieks aizvien turpināja strādāt. 20. gadsimta 60. gados gleznotās ainavas pārsteidz ar savu vitalitāti un talanta spēku. Viņš strādāja, jo savādāk neprata. „Māksla Ģ. Eliasam bija kā mūzika Bēthovenam, visos laikos viņa Diženā, Vienīgā un Iemīļotā līgava, kurai viņš veltīja visu savu garo mūžu,” – tā par mākslinieku teikusi viņa dzīvesbiedre mākslas zinātniece Halīna Kairukštīte-Jaciniene.

Mūža nogalē Ģ. Eliass jutās vientuļš. Aizsaulē un svešumā bija aizgājuši daudzi viņam tuvie cilvēki, arī paša dzīve pamazām tuvojās izskaņai. Ģederta Eliasa mūža pavediens pārtrūka 1975. gada 29. janvārī. Mākslinieks, kurš ierakstījis spilgtas lappuses latviešu mākslas vēsturē gan kā gleznotājs, gan Latvijas Mākslas akadēmijas profesors un mākslas vēsturnieks, mākslai bija atdevis visu – talantu, laiku, mīlestību. Prefī bija saņemta atzinība. Lai gan Ģ. Eliasa vārdu nav pavadījusi trokšņaina slava, viņa darbi ir savrupa vērtība latviešu glezniecības zelta fondā.

Marija Kaupere

Ģederta Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzeja direktores vietniece